

**«ԴԱՏԱՐԿՎԱԾ ԲՆԻ» ՀԱՄԱԽՏԱՆԻՇ ՈՒՆԵՑՈՂ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ  
(Էթնոհոգեբանական ուսումնասիրություն)**

DOI: 10.52971/3045-3038-2024.2-167

***Կարինե Սահակյան***

***Ռոզա Հովհաննիսյան***

ՀՀ ԳԱԱ Շիրակի հայագիտական հետազոտությունների կենտրոն

**Ամփոփում**

Զեկուցման առանցքում «Դատարկված բնի համախտանիշ» ունեցող ընտանիքների սոցիալ-հոգեբանական վիճակի քննությունն է, որը, անշուշտ, սրվել է 21-րդ դարի նորանոր մարտահրավերների (Արցախյան պատերազմներ, համավարակ) համապատկերում: Մեր ուսումնասիրության նպատակն է ընտանիքը գորացնող միջոցների ու նոր ռազմավարությունների առաջադրումը, որի միջոցով ընտանիքը կարող է հաղթահարել միջդերային բախումներն ու հասնել ներընտանեկան հարմարման: Թեմայի ուսումնասիրության արդիականությունը պայմանավորված է նրանով, որ ներընտանեկան հարաբերությունները ենթակա են շարունակական փոփոխությունների, և հարկավոր է բացահայտել ընտանեկան կյանքի դինամիկան, որը նրա կառուցվածքի ու գործառույթների շարժն է ժամանակի ընթացքում: Մեր թիրախային խմբում են գերազանցապես Շիրակի մարզի այն ընտանիքները, որոնց կառուցվածքը փոխվել է զավակների, հատկապես վերջին զավակի՝ տունը լքելուց հետո: Ավանդական ընտանիքի համար այս անցումը երբեմն ուղեկցվում է ծնողների ներաշխարհային տագնապներով ու սուր զգացումներով: Երբեմնի ընտանիք-բերդը դարձել է դատարկված բույն: Մասնագիտական գրականության մեջ «Դատարկված բնի» համախտանիշը սահմանվում է որպես տարեց

ամուսինների ընտանեկան վիճակ, երբ զավակներն արդեն հասունացել և հեռացել են իրենց ծնողների ընտանիքից, և նրանք մնացել են երկուսով:

Մեր ուսումնասիրության ծիրում են մասնավորապես՝  
-գոհ/եր/ ունեցող ընտանիքը (պատերազմի հետևանքով գոհվել են զավակները),  
-միայնակ մնացած տարեց ծնող/ներ/ով ընտանիքը,  
-մասնակի միգրացված ընտանիքը (սոցիալ-տնտեսական վատ վիճակի պատճառով զավակներն արտագաղթել են՝ ծնողներին թողնելով միայնակ):

«Դատարկված բնի» համախտանիշ ունեցող ընտանիքներում հիմնական հայտանիշներն են. առավելապես սրված է կորստի զգացումը /հատկապես կյանքի իմաստի կորուստ/, ակներև են ծնողների միջանձնային հարաբերությունների աղքատացումն ու զգացմունքային սթրեսը, քանի որ նրանք կորցրել են իրենց սոցիալական դերն ու վերահսկողության լոկուսը: Ըստ էության, միայնակ մնացած հատկապես տարեց ծնողները ապրում են խորը հիասթափություն զավակների հանդեպ վերահսկողության բացակայությունից, դժվարացել է նրանց սոցիալական ադապտացիան:

«Դատարկված բնի» համախտանիշի դեպքում փոխվում են ընտանիքի արժեքային կողմնորոշումները, դիրքորոշումները, զգայության շեմը, ստեղծվում են հաղորդակցման դժվարություններ տարեց ծնողների և զավակների միջև:

Մեր ուսումնասիրության նպատակից բխող խնդիրներն են՝ ընտանիքը վերագորացնող միջոցների առաջադրում, այն է՝ հոգեբանական միջդերային հարմարվածություն, հոգեշտկում, միջսերնդային վերահաս լարվածությունների ու բախումների հոգեբանական կանխարգելում, ինքնապաշտպանական մեխանիզմների ամ-

րակայում, ընտանիքի հասունացման մակարդակի բարձրացում, ապրումակցման ապահովում, սոցիումի մեջ դիրքորոշման առկայություն, ի վերջո, էթնիկական մոդելների ու էթնիկական ստերեոտիպերի վերահաստատում ներընտանեկան կառուցվածքում: Ընտանիքի՝ որպես հասարակության մանրակերտի ներքին վիճակով է զգալիորեն պայմանավորված հասարակության դիմագիծը, նրա կենսունակությունը: Հետևաբար Հայրենիքը՝ որպես «դատարկված բնի» համախտանիշ ունեցող մեծ տուն, այսօր խոշոր հաշվով ևս կարիք ունի ճգնաժամերի հաղթահարման ու հզորացման:

**Բանալի բառեր՝** *դատարկված բույն, համախտանիշ, ընտանիք, հիմնախնդիրներ, ներընտանեկան դերեր, բախում, հարմարում:*

## FAMILIES EXPERIENCING THE “EMPTY NEST” SYNDROME (An Ethnopsychological Study)

*Karine Sahakyan*

*Roza Hovhannisyan*

Shirak Center for Armenological Studies of NAS RA

### **Abstract**

The report delves into the socio-psychological state of families experiencing 'Empty Nest Syndrome,' a condition notably amplified by the unique challenges of the 21st century, such as the Artsakh wars and the pandemic. Our study aims to offer strategies for strengthening families, enabling them to navigate inter-role conflicts and attain intra-family harmony. This study's significance lies in the ever-evolving nature of intra-family dynamics. Our research particularly focuses on families in Shirak

region who have suffered losses (such as children who died as a result of the war); families with elderly parents now living alone, as well as partially migrated families, where children have emigrated due to the poor socio-economic situation, leaving their parents behind. Families with the 'empty nest' syndrome experience a sense of loss, particularly regarding the meaning of life. This situation often leads to a noticeable decline in interpersonal relationships and heightened emotional stress among parents. Their social roles and locus of control are diminished. They grapple with deep disappointment over their dwindling influence on their children, making social adaptation increasingly challenging. Furthermore, the 'empty nest' syndrome can trigger shifts in the family's value systems, perspectives, and emotional thresholds. The challenges stemming from the objective of our study revolve around implementing strategies to fortify families. These strategies include fostering psychological inter-role adaptation, facilitating emotional healing, enhancing self-defense mechanisms, elevating the level of family maturity, fostering harmonious coexistence, reinforcing individuals' social standing, and revitalizing ethnic models and stereotypes within the family structure. The vitality and image of a society are significantly shaped by the internal dynamics of its families, which serve as microcosms of the larger social order. Therefore, just as a nation collectively faces the 'empty nest' syndrome, it is essential to address these crises and bolster familial foundations for a stronger society.

**Key words:** *Empty nest, syndrome, family, challenges, intra-family roles, conflicts, adaptation.*

## СЕМЬИ С СИНДРОМОМ «ПУСТОГО ГНЕЗДА»

(этнопсихологическое исследование)

*Карине Саакян*

*Роза Оганнисян*

Ширакский центр арменоведческих исследований НАН, РА

### **Аннотация**

В центре внимания доклада – изучение социально-психологического состояния семей с «синдромом пустого гнезда», которое, безусловно, усугубляется новыми вызовами XXI века (Арцахские войны, пандемия). Цель нашего исследования – предложить меры по укреплению семьи и новые стратегии, с помощью которых семья сможет преодолеть межролевые конфликты и добиться внутрисемейной адаптации. Актуальность исследования темы обусловлена тем, что внутрисемейные отношения подвержены непрерывным изменениям, и необходимо раскрыть динамику семейной жизни, которая представляет собой движение ее структуры и функций во времени. Нашей целевой группой являются в основном те семьи Ширакской области, структура которых изменилась после того, как дети, особенно последний ребенок, ушли из дома. Для традиционной семьи этот переход иногда сопровождается внутримировыми тревогами и острыми переживаниями родителей. Некогда семейная крепость превратилась в пустое гнездо. В профессиональной литературе синдром «пустого гнезда» определяется как семейная ситуация пожилых супругов, когда дети выросли и покинули семью родителей, и они остались одни. В нашем исследовании, в частности, выделяются:

- семьи пострадавших (дети погибли в результате войны), - семьи, в которых пожилые родители остались одни, - частично мигрировавшая семья (в связи с плохим социально-экономическим положением, дети эмигрировали, оставив родителей одних). В семьях с синдромом «пустого гнезда» основными симптомами являются: особенно остро ощущается чувство утраты /особенно потеря смысла жизни/, очевидно обеднение межличностных отношений и эмоциональное напряжение родителей, поскольку они утратили свою социальную роль и фокус контроля. Собственно говоря, особенно пожилые родители, оставшиеся одни, глубоко разочарованы отсутствием контроля над своими детьми, их социальная адаптация затруднилась. При синдроме «пустого гнезда» между пожилыми родителями и детьми меняются ценностные ориентации, позиции, порог чувств, возникают трудности в общении. Проблемами, вытекающими из цели нашего исследования, являются внедрение средств укрепления семьи, а именно: психологическая межролевая адаптация, исцеление души, психологическая профилактика межпоколенческих напряжений и конфликтов, усиление механизмов самозащиты, повышение уровня семьи, зрелость, обеспечение сосуществования, наличие позиции в обществе, наконец, этническое подтверждение моделей и этнических стереотипов во внутри семейной структуре. Лицо общества, его жизнеспособность в значительной степени определяются внутренним состоянием семьи как модели общества. Поэтому Родине, как большому дому с синдромом «пустого гнезда», необходимо сегодня преодолевать кризисы и укрепляться.

**Ключевые слова:** *пустое гнездо, синдром, семья, проблемы, внутрисемейные роли, конфликт, адаптация.*

## Նախաբան

Հոդվածի առանցքում «Դատարկված բնի համախտանիշ» ունեցող ընտանիքների սոցիալ-հոգեբանական վիճակի քննությունն է, որը, անշուշտ, սրվել է 21-րդ դարի նորանոր մարտահրավերների (Արցախյան պատերազմներ, համավարակ և այլն) համապատկերում:

Մեր ուսումնասիրության **նպատակն է** ընտանիքը զորացնող միջոցների ու նոր ռազմավարությունների առաջադրումը, որով ընտանիքը կարող է հաղթահարել միջդերային բախումներն ու հասնել ներընտանեկան հարմարման:

Թեմայի ուսումնասիրության **արդիականությունը** մեկնաբանվում է նրանով, որ ներընտանեկան հարաբերությունները ենթակա են շարունակական փոփոխությունների, և հարկավոր է բացահայտել ընտանեկան կյանքի դինամիկան՝ նրա կառուցվածքի ու գործառույթների շարժը ժամանակի ընթացքում:

Մեր թիրախային խմբում են գերազանցապես Շիրակի մարզի այն ընտանիքները, որոնց կառուցվածքը փոխվել է զավակների, հատկապես վերջին զավակի՝ տունը լքելուց հետո: Ավանդական ընտանիքի համար այս անցումը երբեմն ուղեկցվում է ծնողների ներաշխարհային տազնապներով ու սուր զգացումներով. երբեմնի ընտանիք-բերդը դարձել է դատարկված բոյն: Մասնագիտական գրականության մեջ «դատարկված բնի» համախտանիշը սահմանվում է որպես տարեց ամուսինների ընտանեկան վիճակ, երբ զավակներն արդեն հասունացել և հեռացել են իրենց ծնողների ընտանիքից, և նրանք մնացել են երկուսով:<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Սեդրակյան Ս. Ա., Ընտանիքի հոգեբանություն, Եր., «Ուրարտու» համալսարան, 2023, էջ 389:

Մեր ուսումնասիրության ծիրում են մասնավորապես՝  
-գոհ/եր/ ունեցող ընտանիքը (պատերազմի հետևանքով գոհ-  
վել են զավակները),

-միայնակ մնացած տարեց ծնող/ներ/ով ընտանիքը,

-մասնակի միգրացված ընտանիքը (սոցիալ-տնտեսական  
վատ վիճակի պատճառով զավակներն արտագաղթել են՝ ծնողներին  
թողնելով միայնակ):

«Դատարկված բնի» համախտանիշ ունեցող ընտանիքներում  
հիմնական հայտանիշներն են. առավելապես սրված է կորստի զգա-  
ցումը /հատկապես կյանքի իմաստի կորուստ/, ակներև են ծնողների  
միջանձնային հարաբերությունների աղքատացումն ու զգացմունքա-  
յին սթրեսը, քանի որ նրանք կորցրել են իրենց սոցիալական դերն ու  
վերահսկողության լուկուսը: Ըստ էության, միայնակ մնացած հատկա-  
պես տարեց ծնողներն ապրում են խորը հիասթափություն զավակ-  
ների հանդեպ վերահսկողության բացակայությունից, դժվարացել է  
նրանց սոցիալական ադապտացիան, նրանք որոնում են փոխհա-  
տուցման նոր եղանակներ, որը, սակայն, իրականության մեջ դժվար-  
վերարտադրելի է: «Դատարկված բնի» համախտանիշի դեպքում  
փոխվում են ընտանիքի արժեքային կողմնորոշումները, դիրքորո-  
շումները, զգայության շեմը, ստեղծվում են հաղորդակցման դժվար-  
ություններ տարեց ծնողների և զավակների միջև:

Մեր ուսումնասիրության նպատակից բխող **խնդիրներն** են՝  
ընտանիքը վերագորացնող միջոցների առաջադրում, այն է՝ հոգեբա-  
նական միջդերային հարմարվածություն, հոգեշտկում, միջսերնդա-  
յին վերահաս բախումների հոգեբանական կանխարգելում, ինքնա-  
պաշտպանական մեխանիզմների ամրակայում, ընտանիքի հասու-  
նացման մակարդակի բարձրացում, ապրումակցման ապահովում,  
ներընտանեկան դերային փոխներգործության բարձր արդյունավե-

տություն, սոցիումի մեջ դիրքորոշման առկայություն, ի վերջո էթնիկական մոդելների ու էթնիկական ստերեոտիպերի վերահաստատում ներընտանեկան կառուցվածքում:

Ընտանիքի՝ որպես հասարակության մանրակերտի ներքին վիճակով եռ զգալիորեն պայմանավորված հասարակության դիմագիծը, նրա կենսունակությունը: Հետևաբար Հայրենիքը՝ որպես «դատարկված բնի» համախտանիշ ունեցող մեծ տուն, այսօր խոշոր հաշվով ևս կարիք ունի ճգնաժամերի հաղթահարման ու հզորացման:

Տարեցների հիմնախնդիրները չեն սահմանափակվում միայն տնտեսական ու առողջական հարցերով, հատկապես միայնակ տարեցները հոգեբանական օժանդակության կարիք ունեն, բարոյական աջակցության, պարզ ընկերակցության կարիք: Սոցիալ-հոգեբանական աջակցությունը երբեմն կոչվում է Սատարագիտություն: Բոլոր դեպքերում ոչ մի պաշտոնական աջակցություն չի կարող փոխարինել հարազատի կամ մերձավորի սիրուն:

Դժվար է հեռվից նայել ու հասկանալ տարեց ծնողների կյանքն ու հոգեվիճակը: Ծերությունն իր կնճիռներում ունի բազում տառապանքներ ու տանջանքներ: Ի վերջո մենք էլ ենք ծերանալու, և մեր մազերն էլ են ճերմակելու: Յուրաքանչյուր տարեց մարդու կյանքի պատմության մեջ մեծ դրամա կա:

Ծերությունը բնության օրենքներից մեկն է: Ուշ տարիքում մարդիկ կարծես այլևս չեն երագում, այլ ապրում և գործում են անցյալի հիշողություններին հենված: Երիտասարդների արտագաղթն ավելի է սրում խնդիրը: Թեև արտերկրից հաճախ նյութապես օգնում են ընտանիքի մեծերին, այնուհանդերձ աստիճանաբար աճում է այն տարեցների թիվը, որ ստիպված են ինքնուրույն հոգալ իրենց կարիքները: Ակնբախ է, որ ընտանիքի միջանձնային հարաբերություններն աղքատանում են յուրաքանչյուր արտագաղթող անձի հետ: Այս

համապատկերում անհրաժեշտ է, որ տարեցները մենակ չմնան և կազմակերպվեն նրանց սոցիալական ներառումն ու խնամքը: Ամեն դեպքում հարկ է ապահովել դժվար իրավիճակներում ապրող տարեցների սոցիալական կարիքների բավարարման մեխանիզմները, համայնքային կյանքին նրանց ինտեգրման ու ակտիվ կենսակերպ վարելու հնարավորությունները:

Ընդգծենք, որ դատարկված բնի համախտանիշը առավելապես դրսևորվեց և խորացավ Արցախյան վերջին պատերազմների հետևանքով: Այս պարագայում ծնողները տարեց չեն, բայց բույնը դատարկվել է. գոհվել են զավակները: Հիշյալ ընտանիքներում կորստի փոխհատուցման մեխանիզմն արտահայտվում էր նոր զավակ/ներ/ ունենալով:

Մերօրյա հիմնախնդիրն է՝ ապահովել բռնի տեղահանվածների սոցիալ-հոգեբանական հարմարումը նոր բնավայրում, հուզական ապրումների, հատկապես վախի դինամիկայի հաղթահարումը: Ըստ էության՝ նոր բնին նրանք ճյուղ են ավելացնելու, թեև փայփայում են վերադարձի իդալը, քանի որ մեր ժողովրդի մի ստվար հատված կորցրեց իր սրբազան տարածքը: Ընդգրկուն իմաստով՝ դատարկված բույնը հենց Արցախն էր, և կարևորվում է գալիքի տեսլականը ազգաբնակչության նոր սպասումների համատեքստում: Ակներև է, որ նրանցից շատերը դարձել են անվճռական ու անվստահ: Քանի որ բույնը դատարկվել է, ծնողները կամ ընտանիքի անդամները կորցրել են նաև ընդհանուր նպատակը և իրենց խմբային առաքելությունը:

Նոր բնավայրում դատարկված բնի համախտանիշ ունեցող ընտանիքներն ունեն տարբեր սպասումներ՝ բացահայտ ու քողարկված, ինչպես նաև ընդլայնված սպասում: Հաճախ բառերով կամ վերբալ հաղորդակցմամբ մարդիկ չեն արտահայտվում, քանի որ գաղտնագրված են նաև զգայական ապրումներն ու հույզերը:

Դատարկ բնի սինդրոմը ախտանիշների մի խումբ է, որը կարող է ի հայտ գալ վերջին երեխայի տունը լքելիս: Դա կարող է հանգեցնել նրան, որ ծնողները կամ խնամողները զգում են անհանգստություն և վերահսկողության բացակայություն, երբ ընտանեկան կառուցվածքը սկսում է փոխվել:

### **Դատարկ բնի համախտանիշի իմաստը**

Դատարկ բնի համախտանիշ ունենալը նշանակում է, որ անձը տառապում է մի շարք ախտանիշներով, որոնք կապված են նրա երեխայի՝ այլևս նրա տանը չլինելու հետ, և նա ու իր զուգընկերը կրկին հարմարվում են կյանքին: **Թվում է՝ շարունակ հոգ եք տանելու ձեր երեխայի մասին, որ երեկ է ծնվել, բայց ժամանակն արագ սահում է, և շատ քան է փոխվում: Երեկվա երեխան այսօր արդեն հասուն և ինքնուրույն անձնավորություն է, որ ձգտում է ինքնուրույն կյանքի,** նա հեռանում է տնից, անկախանում: Եվ ծնողը չգիտի ինչ անել: Այս զգացումը բնականոն է և կոչվում է դատարկված բնի համախտանիշ: Դա շատ ավելի տարածված է, քան կարող ենք պատկերացնել: Երբ ձեր երեխան հեռանում է տնից, դուք կարող եք այս սինդրոմը զգալ:

Ըստ մասնագետների՝ եթե մարդն ունի զբաղված, ուշագրավ իրադարձություններով հարուստ կյանք և կախված չէ երեխաներից, ապա վերջիններիս՝ տնից հեռանալուց հետո նրա կյանքում կարող է սկսվել սկզբունքորեն նոր, միանգամայն արդյունավետ շրջան: Եթե ամեն ինչ լավ է, ապա «դատարկ բնի» համախտանիշը ամուսինների կողմից ընկալվում է որպես որոշակի փուլ: Այսօրինակ զույգերը միայն թեթև տխրություն են ապրում և հեշտորեն հաղթահարում են այն իրողությունը, որ զավակի կամ զավակների կյանքն ընթանում է առանց իրենց ամենօրյա մասնակցության: Հետևաբար նրանք ակտիվորեն լցնում են իրենց ազատ ժամանակը նախընտրելի զբաղմունքով:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել, որ դատարկ բնի համախտանիշ ունեցող ընտանիքներում դրսևորվում են հետևյալ գործոնները՝

- ա/ կորստի զգացում,
- բ/ հարաբերությունների խնդիրներ,
- գ/ զգացմունքային սթրես,
- դ/ հիասթափություն վերահսկողության բացակայությունից,
- ե/ անընդհատ անհանգստություն:

Դատարկ բնի համախտանիշը մերօրյա խնդիր է թե՛ ընտանիքի, թե՛ էթնոսի կյանքի մակարդակով, և այս խոշոր անցմանը պետք է ապահովել հոգեբանական շտկում, կանխարգելում և հոգեբանական հարմարում:

Մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում կյանքից բավարարվածությունը՝ որպես կյանքի որակի սուբյեկտիվ անբաժանելի ցուցիչ: Ուսումնասիրությունների մեջ առանձնանում են տարբեր բաղադրիչներ՝ առողջության, կենսապայմանների, սոցիալական միջավայրի ինքնագնահատում, սուբյեկտիվ բարեկեցություն, կենսական կարիքների բավարարում և այլն: Մ.Վ. Էրմոլանան կարծում է, թե կյանքից բավարարվածությունն արտացոլում է ծերության կյանքի որակի և իմաստի գլոբալ գնահատականը, որը բարդ և չուսումնասիրված ոլորտ է: Ըստ Ն.Ռ. Սալիխովայի՝ կյանքից բավարարվածությունը մարդու կողմից իր կյանքի իրավիճակի և ընդհանրապես կյանքի գործունեության ամբողջ համատեքստի ինտեգրացիոն խորը փորձն է, որն ամփոփում է նրա կյանքի ընթացքի ընդհանուր զգացողությունը:

Ուշագրավ է, որ ծերացման գործընթացին զուգահեռ՝ գոյություն ունեն կյանքից բավարարվածության աճի ապացույցներ: Նշվել են սեփական ուժերի նկատմամբ հավատի աճ, կյանքի վերահսկման

և կառավարելիության հնարավորության նկատմամբ հավատ: Մապոգովան ուսումնասիրում է բավարարվածության էկզիստենցիալ հիմքերը. ծերության ժամանակ «մարդը ձգտում է ... ընդունել իրեն որպես ի վերուստ տրված և արժեք տալ այս տրվածությանը»: Հեղինակն առանձնացնում է հին մարդկանց «էկզիստենցիալ ազատությունը», «ամենախոր իսկությունը», նրանց՝ «ինքն իրենց մնալու ազատությունը»: «Անհատականությունը որոշ չափով սկսում է իրեն վերածել խորհրդանիշի և «սուզվել հավերժության մեջ»:<sup>1</sup> Ն.Ֆ. Շախմատովը նկարագրում է տարեց մարդկանց ինքնաբավ կյանքի դիրքը և նոր հետաքրքրությունները, նրանք գոհ են իրենց կյանքից և դիմում են բնությանը, կենդանիներին, անձնուրաց օգնությանը: ՆԱ. Մոլչանովան ցույց է տալիս, որ «Ես»-ի արժեքի ընդհանուր նվազմանը զուգընթաց, կա բնավորության դրական գծերի ամրագրում. Իդեալական նպատակների կրճատում, կենտրոնացում երեխաների և թոռների կյանքի վրա:<sup>2</sup>

Դատարկ բնի համախտանիշ ունեցող ընտանիքներում ծնողները՝ հայրը կամ մայրը, շարունակում են պահպանել իրենց դերը, քանի որ անկախ նրանից, որ երեխաները լքել են հայրական տունը, այնուամենայնիվ հաստատված են նրանց դերերը՝ պայմանավորված օրենքներով, ավանդույթներով ու բարոյական նորմերով: Ընտանիքի հոգեբանական նկարագրի մեջ փոխհարաբերությունները հիմնական բաղադրիչներ են և շարունակում են մնալ ծնողների ու զավակների դերեր, որոնք հիմնականում գիտակցված ու ամրագրված դերեր են՝ իրենց սպասումներով: Ինչ խոսք, հայկական ավանդական ընտանի-

---

<sup>1</sup> Сапогова Е.Е. Экзистенциально-психологический анализ старости, // Культурно-историческая психология, 2011. Том 7. № 3. С. 75–81.

<sup>2</sup> <https://oimurschool.ru/hy/biznes/vzaimosvyaz-zhiznennoi-udovletvorennosti-i-zhiznestoikosti/>

քի մոդելը հայրիշխանական ավտորիտար ընտանիքն է: Այսօր հայրակենտրոն ընտանիքը փոքր-ինչ թուլացել է միգրացիայի, պատերազմի հետևանքների և մեր ժամանակների այլ մարտահրավերների համապատկերում:

Մեր ուսումնասիրության շրջանակում կարևորում ենք **հայրական դպրոցի ուժեղացման** կամ **դրական ծնողավարման գործոնի առաջադրումը**<sup>1</sup>՝ որպես ընտանիքը զորացնող միջոցի: Արդի ժամանակներում աստիճանաբար ավելի է կարևորվում հայրական դպրոցի նշանակությունը ներընտանեկան դերերի համակարգում, քանի որ այն կոչված է լուծելու պետության ժողովրդավարական անվտանգության ամրապնդումը՝ երիտասարդ ընտանիքի կայունության մեծացման հիման վրա: Հայրերը, որոնք հոգ են տարել երեխայի համար ծնվելուց անմիջապես հետո, հաճախ են խաղում նրանց հետ, ավելի շատ ժամանակ են անցկացնում միասին. նման ընտանիքներում ամուսինների միջև հարաբերությունները ներդաշնակ են, և բարձր է ընտանիքի հասունության մակարդակը: Հաջողակ հայրը հաջողակ է ամեն ինչում, քանզի ձգտում է դառնալ լավ օրինակ իր երեխայի համար: Կարևոր է, որ հայրը լինի ոչ միայն ընտանիքի տնտեսական հիմքը, այլև ընկերը, ուսուցիչը, օգնականը, երջանիկ ամուսինը: Հայրերի դպրոցի պատմությունը գոյություն ունի մի քանի տասնամյակ, որը չափազանց քիչ է ընտանեկան հարաբերությունների հազարամյա պատմության հետ համեմատած:<sup>1</sup> Դատարկված բնի համախտանիշ ունեցող ընտանիքներում հայրական դպրոցի դերը հաճախ թուլացել է: Մերօրյա ժամանակներում հայրական դերի կորուստը՝

---

<sup>1</sup> Սահակյան Կ. Ա. Հայրական դպրոցի սոցիալ-հոգեբանական առանձնահատկությունները, /ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոն, «Գիտական աշխատություններ», հ. 21, 2024, էջ 183:

թելադրված գործադրությամբ, միգրացիոն գործընթացներով և այլն, ավելի են սրում դատարկ բնի համախտանիշը:

**Ընտանիքի հոգեբանության** բնագավառում մի շարք հետազոտություններ նվիրված են այն հարցին, թե ընտանիքից զավակների հեռանալն ինչպես է ազդում ամուսնությունից ունեցած բավարարվածության վրա: Տարածված է այն տեսակետը, թե երեխաների կյանքի սկիզբը և ծնողների ընտանիքից դուրս գալը հիվանդագին ազդեցություն են ունենում վերջիններիս վրա: Ծնողներին թվում է, թե իրենք կորցրել են այն, ինչ տարիներ շարունակ իրենց կյանքի հիմնական իմաստն էր կազմում: Դա անվանում են «դատարկված բնի համախտանիշ»:

Առաջին հայացքից կարող է թվալ, թե որ առանց երեխաների ապրող ամուսիններն ավելի գոհ են իրենց ամուսնական կյանքից, ապա նրանց համար «դատարկված բնի համախտանիշ» գոյություն չունի: Սակայն այդ երևույթը կա՝ իր համապատասխան հոգեվիճակներով ու ապրումներով, բայց այն մեղմանում է և քիչ տառապալից է դառնում հետևյալ պայմանների դեպքում.

1. Երեխաները թեև առանձին, բայց երջանիկ կյանքով են ապրում,
2. Նրանք իրենց ուշադրությունից դուրս չեն թողել ծնողներին,
3. Ամուսինները համոզված են, որ իրենց կյանքի հիմնական խնդիրները հաջողությամբ կատարել ու ավարտին են հասցրել՝ իրողություն, որը ևս ինչ-որ չափով մեղմացնում կամ չեզոքացնում է դատարկված բնի ախտանիշի առաջ բերած տառապագին ապրումները:<sup>1</sup>

Ի վերջո տարեցները, երբ մնում են միայնակ ու լքված իրենց դատարկված բնում, փոխում են իրենց վարքը, հոգենկարագիրը,

---

<sup>1</sup> Սեդրակյան Ս., Ընտանիքի հոգեբանություն, Եր., «Ուրարտու» համալսարան, 2023, էջ 144:

արժեհամակարգը, գործունեության դրդապատճառները և կյանքի մոտիվացիան: Մեր խնդիրներից մեկն է տարեցների ակտիվ և լիիրավ կյանքի երկարացման միջոցներ փնտրել և ապահովել նրանց տարիքային հարմարումը:

«Վերացել է մարդկանց բնական կապվածությունը հայրենի հողին: Հայրենիքը, տունը, նույնիսկ ընտանիքը լքելը դարձել է առօրյա ու սովորական: Մարդիկ այսօր Հայաստանում երազում են՝ հարկադրված չլինել արտագնա աշխատանքի մեկնել՝ թեկուզ ժամանակավորապես լքելով իրենց ընտանիքները, չանհանգստանալ պանդխտածների ճակատագրով, չտառապել կարոտախտով, ինչը հատկապես բացասաբար է ազդում երեխաների հոգեբանության ու դաստիարակության վրա»:<sup>1</sup> Հետևաբար հարկ է ապահովել ընտանիքների հոգևոր արժեքների վերագտնումը՝ հիմնված հայ մշակույթի պատմության և ավանդույթների վրա: Այս դեպքում էականորեն արդյունավետ է նարատիվային թերապիայի մեթոդը, որը կիրառվում է հետտրավմատիկ ստրես, «դատարկված բույն», ընկճախտ, տագնապ և վիշտ ունեցող ընտանիքների հետ աշխատանքում:

Հաշվի առնելով մեր պատմական փորձառությունը, մշակույթն ու արդի ճգնաժամը՝ հայ մասնագետները մշակել են սոցիալ-հոգեբանական հարմարման նոր ծրագիր՝ դարերի ընթացքում տարբեր արհավիրքներին դիմագրավելու, հայ ինքնության՝ հայ ընտանիքի ոգին ու կորովը վերստին արժևորելու, ի վերջո դատարկ բույնը լցնելու համար: Այս հայեցակարգի նպատակն է մարդկանց տալ հենման կետ՝ անցյալը վերաիմաստավորելու և ներկայի ճգնաժամը հաղթահարելու, ներընտանեկան միասնությունը վերագտնելու: Հայկական

---

<sup>1</sup> Գևորգյան Վ., Հայաստանը միգրացիոն խնդիրների խաչմերուկում, Եր., «Անտարես», 2016, էջ 373:

հոգևոր վերականգնման գլոբալ առաքելությունն է՝ հետձգնաժամային իրավիճակներում ցուցաբերել պալիատիվ՝ ամոքիչ թերապիա, հոգեկան ամոքում ընտանիքի դիմակայունության բարձրացման համար: Անշուշտ, այս հատույթում ուշագրավ է «ծերության էկզիստենցիալ-հոգեբանական վերլուծությունը՝ որպես անհատական կենսախմաստային հեռանկարի երևույթ, ինչպես նշում է Ե. Սապոգովան՝ ավելացնելով, որ անհատի կողմից ընդունված բացասական («փախուստ ծերությունից», «վազք երիտասարդների համար») և դրական (սեփական ծերության ընդունումը որպես էքզիստենցիալ նվեր) ծերացման սցենարների տարբերակները տեսականորեն արդարացված են: Ինչ խոսք, ծերացման սցենարի ընտրությունը պայմանավորված է սեփական մահվան նկատմամբ մարդու անհատական վերաբերմունքով: Նա նկարագրել է «ծեր լինելու» ներքին պատկերի մի շարք ապեկտներ. խոհուն դիրքորոշում կյանքի նկատմամբ, մասշտաբի փոփոխություն սեփական կյանքի ընկալման մեջ, սուբյեկտի՝ ինքն իրեն տիրապետելու էքզիստենցիալ վճռականություն. զգալ հավերժական ներկան և բացահայտել սեփական ժամանակի համաչափությունը. սկսածն ավարտելու, ծրագրվածն ավարտին հասցնելու և չկատարածն ընդունելու դիրքորոշումը:

«Ծեր լինելը», որը հավասար է մարդու «ամբողջանալու» գիտակցմանը, պահանջում է անհատական հատուկ ներքին (հերմենետիկ) գործունեություն, որն ուղղված է սեփական «ձեռք բերած» ռեսուրսների վրա հիմնված իմաստների կառուցմանը և այս համատեքստում ծեր մարդու կյանքին: Հանդես է գալիս որպես շատ ավելի մարդկային խիզախության արարք, քան երիտասարդի կամ չափա-

հասի կյանքը, և ցույց է տալիս նրա մեջ առկա (կամ բացակայող) «մարդկայնության» ամբողջականության աստիճանը:<sup>1</sup>

Իրապես, «տարեցները հասարակության համար հարստություն են իրենց կուտակած փորձով ու գիտելիքներով,- նշում է Հայաստանում ՄԱԿ-ի բնակչության հիմնադրամի ներկայացուցիչը՝ անդրադառնալով ծերացող հասարակության հնարավոր հետևանքների մասին աճող մտահոգություններին,-բայց հասարակությունը պարտավոր է պատշաճ կյանք ապահովել [ծերերի համար]»:

### **Եզրահանգում**

Այսպիսով, դատարկված բնի սինդրոմով պայմանավորված, վիճակագրությունը վկայում է բավականին լուրջ սոցիալ-տնտեսական, ժողովրդագրական, ազգագրական և աշխարհաքաղաքական խնդիրների մասին: Յուրաքանչյուր արտագաղթող ընտանիքի հետևում ավելանում է ևս մեկ լքված համայնք կամ ընտանիք, ամուսնալուծված ընտանիք, անկայուն ընտանիք, որոնք իրապես լուրջ մարտահրավեր են մեր երկրի համար, իսկ յուրաքանչյուր շրջանի լքված կամ դատարկվող համայնք ավելի է թուլացնում մեր ինքնապաշտպանական համակարգը:

## **Օգտագործված գրականություն**

1. Գասպարյան Յու.Ա. Ժողովրդական ավանդույթները և սովորույթները հայ ընտանիքում, Եր., «Ճարտարագետ» հրատ., 2003, 172 էջ:

---

<sup>1</sup> Сапогова Е.Е. Экзистенциально-психологический анализ старости, // Культурно-историческая психология, 2011. Том 7. № 3. С. 75–81.

2. Գասպարյան Յու.Ա. Սոցիոլոգիա /Ընդհանուր հիմնախնդիրներ/, Եր., «Լիմուշ» հրատ. 2019, 310 էջ:
3. Գևորգյան Վ. Հայաստանը միգրացիոն խնդիրների խաչմերուկում, Եր., «Անտարես», 2016, էջ 373:
4. Սահակյան Կ.Ա. Հայրական դպրոցի սոցիալ-հոգեբանական առանձնահատկությունները, / ԳԱԱ ՇՀՀ կենտրոնի «Գիտական աշխատություններ», հ. 21, Գյումրի, 2024:
5. Սեդրակյան Ս. Ա., Ընտանիքի հոգեբանություն, Եր., «Ուրարտու» համալսարան, 2023:
6. Сапогова Е.Е. Экзистенциально-психологический анализ старости, // Культурно-историческая психология, 2011. Том 7. № 3. С. 75–81.
7. <https://oimurschool.ru/hy/biznes/vzaimosvyaz-zhiznennoi-udovletvorennosti-i-zhiznestoikosti/>

## **ԷԹՆՈՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ**

DOI: 10.52971/3045-3038-2024.2-185

### ***Արմենուհի Սարգսյան***

Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի  
Գյումրու մասնաճյուղ

### **Ամփոփում**

Էթնիկ հոգեբանության մեթոդաբանությունը ամենաընդհանուր պատկերացումներն են այս գիտության գաղափարական դիրքերի, ճանաչողության հիմնական օրենքների և կոնկրետ էթնիկ համայնք-